

koztatását, mutatja az az országosan elsőként alkalmazott újítás, amelynek értelmében – kiküszöbölendő a híradó nevének ellentmondó késedelmes hírközlést – 1988 februárjától kiadják a csak kishíreket tartalmazó hírlevelet.

Végezetül *Gerő Gyula* szerencsét kívánt a jubiláló szerkesztőnek, *Futaky Lászlónak* és tiszteltgett a már eltávozottak – *Horváth Gabriella*, *Bori Zsolt* és *Novák Zoltánné* – emléke előtt.

Arató Antal, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fősztályvezetője elemzésének kiindulópontja a híradó repertórium a volt; finom kritikáját adta tárgyszavazásának. Teljes joggal hiányolta továbbá a főiskolák – köztük a könyvtári tanszék – ritka jelentkezését. Megemlítette viszont az olyan érdekes írásokat, mint a KMK-konferenciákról, az akadémiai könyvtárról, a szlovákiai orvosi könyvtárról, vagy szakmánk külföldi történéseiről szólók. Megállapította, hogy a híradó cikkeinek 82 százaléka foglalkozott a megye könyvtárügyével, a többi egyéb kulturális kérdésekkel, a könyvkereskedelemmel, a könyvkiadással stb. Ideálisnak találta ezt a 20 százaléknyi „csemegét”, főként azért, mert a nem könyvtáros olvasót is csalogatják. Kevesellte viszont a kifejezetten módszertani segítséget nyújtó írásokat. A módszertani elemzések konkrét cselekvési lehetőségeket általában nem fogalmazznak meg, az általánosság szintjén mozognak, azért

többnyire érdektelenek. Hiányolta az egyedi megoldásokat, az egyéni vélemények kimondását. Kívánatosnak tartotta, hogy több egymásnak szóló üzenetet, humort, adomákat tartalmazzon a lap és talán nem ártana egy kicsit kevesebb ideológiát.

Arató Antal – miután egy kis név szerinti statisztikát is készített a szerzőkről – megállapította, hogy szükség lenne a szerzők körének bővítésére. Végül kisebb terjedelmet, ám gyorsabb megjelenést kívánt a lapnak, egyáltalán nem értett egyet az ingyenesség megszüntetésével, mert szerinte – bár a könyvtárosok valószínűleg áldoznának rá költségvetésükből – nem valószínű, hogy a lap így eljut a fenntartók asztalára.

*

A rendezvény talán szerencsésebb lett volna, ha a rendezők időt hagynak a lapot olvasó könyvtárosok javaslatainak, észrevételeinek elmondására is. Kétségtelen, hogy sok érdeklődő – köztük a városi tv – részvételére számot tartó találkozó kezdődött *Püski Sándorral*, alig egy órával a délelőtti rendezvény befejezése után, de így azzal az érzéssel kellett távozniuk a résztvevőknek saját szakmai lapjuk fórumnak induló tanácskozásáról, hogy egy tartalmas eszmecsere elmaradt.

Dr. Tóvári Judit

A közösség pénzügyi támogatásának szerepe a Deák Ferenc Megyei Könyvtár fenntartásában

Mi, könyvtárosok jól tudjuk, hogy az *információrobbanás* létrehozta azokat az intézményeket, amelyek az emberi tudás összegyűjtésével, rendszerezésével és rendelkezésre bocsátásával foglalkoznak. *Megyei könyvtárunk igyekszik eleget tenni e követelményeknek.*

Íme néhány tény magáról a Zala Megyei Könyvtárról. 1950-ben alapították, jelenlegi épülete 1967-ben készült el. Alapterülete 1550 négyzetméter, állománya több mint kétszáz-

ezer egység, ebből hétezer periodikum, 473 előfizetett újság és folyóirat, 440 mikrofilm, 9800 hangfelvétel, több száz hanglemez és –kazetta, számítógép-szoftver és videokazetta. A beiratkozott olvasók száma a múlt évben 8400 volt, a látogatóké mintegy ötvenezer, a kölcsönzéseké 1988-ban meghaladta a kétszáz-ezretet. A könyvtár 56 munkatársa közül 16 részfoglalkozású. Néhány szó a műszaki berendezésekről és szolgáltatásokról: egyebek között két korszerű fénymásoló-berendezés,

két mikrofilmolvasó és három számítógépterminál működik, most készülünk a számítógépes nyilvántartási rendszer és katalógus bevezetésére.

Az igazat megvallva, a közművelődési könyvtárak *olvasóinak száma* a megyében néhány éve gyakorlatilag változatlan, az összalakosságnak mintegy húsz százaléka. A falusi olvasók tényleges létszáma – elsősorban a falusi lakosság számának csökkenése, vagyis a gyors urbanizálódás, valamint a költségvetési keretek nem megfelelő alakulása folytán – csökkent. *Kedvező tendenciák* csak a városi könyvtárakban és a megyei könyvtárban figyelhetők meg. Ezt az aránylag gazdag könyv- és folyóiratanyag, audio-, zenei és videogyűjteményeknek, hangfelvételeknek, másoló és korszerű gyermekkönyvtári szolgáltatásoknak, a jó katalógusoknak és referenszműveknek, a vakok részére szolgáló „hangos könyveknek”, az idegen nyelvű kiadványoknak, számítógépes lehetőségeknek, a könyvtárközi kölcsönzésnek, az adatbázis-termináloknak, az online videotexnek stb. köszönhetik.

Ezekben a könyvtárakban jók a helytörténeti gyűjtemények, némelyikben kiváló a műszaki, művészeti, társadalomtudományi és pedagógiai állomány, színvonalasak a hanglez- és hangszalag-, a video- és más különgyűjtemények, van tájékoztatószolgálat (főként bibliográfiai vonatkozásban), másolatkészítő-szolgálat és – a megyei könyvtárban – saját kötetzet is.

Megyei könyvtárunk kiemelten foglalkozik továbbá a könyvek és folyóiratok megóvásával és terjesztésével. A nyolcvanas évek első felében felismertük a nem könyv jellegű dokumentumok helybeni és otthoni használatában ránk háruló feladatok fontosságát.

Néhány *számítógépes információforrás* a megyei könyvtárban már most is hozzáférhető. Egyes szakterületek központi adatbankjainak teletex-rendszerei már működnek; ilyen például az IPCOM (ipari kommunikációs központ), az OMIKK szolgáltatásai és a JIR (jogtudományi adatbank). Az OMIKK online kapcsolatot kínál a hazai és külföldi adatbankokkal. Természetesen van lehetőség a hagyományos módszerekkel történő kölcsönzésre is.

A könyvtárosok jól ismerik azt az *alapelvet*, amely szerint az információk rendelkezésre bocsátása a közművelődési könyvtárak szolgáltatásainak szerves része. Ezek általában térítés nélkül vehetők igénybe, bár bizonyos korlátozást kell szabni a munkatársak egy-egy olvasó

vagy intézmény kérésére fordítható idejétől függően.

Egyebek között az IFLA álláspontját, az UNESCO manifesztumát és a fejlett országok mindennapos gyakorlatát is figyelembe véve, tökéletesen tisztában vagyunk azzal, hogy bármiféle térítési díj bevezetése az információkhoz való hozzáférés korlátozását jelenti, és bizonyos értelemben ellentétes a magyarországi közművelődési könyvtári mozgalommal és gyakorlattal is. E megfontolások miatt viszonylag erős a könyvtárosok ellenállása megnyünkben is: helytelenítik, hogy a könyvtári információkhoz való hozzájutást bármiféle térítéshez kössük.

Az első lépéseket csak az elmúlt néhány hónapban tettük ebbe az irányba. 1989. január 1-jétől magasabb összeget kérünk az *éves beiratkozásért* (felnőttektől 30, gyermekektől, katonáktól és nyugdíjasoktól 10 forintot), és meghatározott díjat vezetünk be az úgynevezett nem alapvetően könyvtári szolgáltatásokért. Tervezzük egyéb, új szolgáltatások bevezetését, például fordítást, könyvkötést, könyvkiadást és kulturális programok szervezését díjazás, illetve tiszteletdíj ellenében az igen közeli jövőben.

1988-ban megkezdtük az újdonságnak számítót, térítésért végzett szolgáltatások rendszerének kiépítését, főleg a könyvtár meghatározott munkatársai és tanácsadók közreműködésével. Ingyenesen adunk választ a segédkönyvek felhasználásával, illetve rövid idő alatt megválaszolható, tényekre és adatokra vonatkozó kérdésekre. A kutatóknak nyújtott, hosszabb ideig (több napig) tartó vizsgálódást vagy a konzultációs bázishoz tartozó szakemberek közreműködését szükségessé tevő tájékoztatásokat viszont térítési díjért szolgáltatjuk. 1989 eleje óta ugyancsak térítés ellenében adjuk az úgynevezett „kurrens válaszokat”, például az egyik helybeli filmforgalmazó vállalatnak az új filmekről megjelenő cikkek fotódokumentációját.

A számítógépes információ térítési díjai eltérőek attól függően, hogy magánszemélyeknek vagy vállalatoknak, intézményeknek, illetve az úgynevezett „könyvtárfenntartóknak” adjuk. Az utóbbiak meghatározott időszakra vagy bizonyos számítógépidőre mentesek a térítéstől. Ez a gyakorlat érvényes egyes OMIKK-szolgáltatások és az IPCOM-video-tex adatbankkal való online kapcsolat esetében is. A térítési díjakban nincs benne a felhasznált központi számítógép-idő, a megyeszékhely és

Budapest – ahol a központi számítógépek találhatóak – közötti telefon vagy nedixvonal költsége, ezt a könyvtár fedezi.

Az ilyen fajta szolgáltatások körét igyekszünk bővíteni, elsősorban a helyi vállalatok, művelődési intézmények és egyének számára. Egyes szakterületek könyvtári anyagainak indexelése és kivonatolása, valamint egyéni kérésre terjedelmesebb bibliográfiák összeállítása tanulmányi vagy kutatási célokra, tudományos fokozat megszerzéséhez, a térítéses szolgáltatások körébe tartoznak.

Ismételten hangsúlyozni kívánom, hogy a térítési díjakkal már az új szolgáltatások bevezetésekor a legnagyobb óvatossággal kell eljárni, de a körülmények, a fenntartási költségek és a személyzet fizetésének előteremtésével kapcsolatos nehézségek fájdalmas lépések megtételére kényszerítenek. Ugyanakkor nem feledkezünk meg az IFLA állásfoglalásáról, amely szerint „bármiféle térítési díj bevezetése óhatatlanul bizonyos információkhoz való hozzáférés korlátozásával jár együtt”.

Mind több állampolgár ismeri fel a társadalom és a könyvtárak, a könyvtárak és a haladás, a könyvtárak és a mindennapi élet minősége közötti igen szoros kapcsolatot. A könyvtár mint intézmény sokféle társadalmi tevékenység elősegítésére alkalmas. Az 1976. évi magyar könyvtári törvény természetesen intézkedik a könyvtárak fenntartásával foglalkozó testületek működéséről, jogairól és kötelességeiről.

E fenntartókon kívül más jogi és magán-személyek is támogathatják a könyvtárakat, és ezt meg is teszik.

Megegyezően a Zala Megyei Tanács dolga. A tanács művelődési osztálya – hatásköri kötelezettségeinek keretében – gondoskodik a központi szerepkörű megyei könyvtár – a megye legnagyobb könyvtára – fenntartásáról. Általános alapelv, hogy a helyi közművelődési könyvtárak fenntartásának feladata az illetékes megyei, városi és községi tanácsok dolga. Ez a gyakorlat egyrészt jó, mert hagyományörző, másrészt viszont a maradi paternalizmust is kifejezésre juttatja.

A fokozódó gazdasági nehézségek mind több zavart okoznak a működésben. Ezek elsősorban a beszerzések kívánatos szinten tartásában mutatkoznak meg, főként a csak „kemény” valutáért beszerezhető könyvek és folyóiratok, a korszerű műszaki berendezések, számítógépek megvásárlását, az új könyvtárak építését, a régiek helyreállítását, bővítését akadályozzák.

Az igazat megvallva, a tanácsok mint fenntartók tényleges erőfeszítéseik ellenére – mind megyei, mind helyi szinten – egyre kevésbé képesek megbirkózni a dokumentumok számának és árának növekedésével, egyre nehezebben fedezik a munkatársak fizetését, a karbantartásnak és korszerűsítésnek költségeit. Például a másik, azaz a szakszervezeti megyei közművelődési könyvtári hálózatot máris a lassú hanyatlás jellemzi mind az ellátás, mind a szolgáltatások terén. Az iskolai könyvtárak ugyancsak kemény harcot vívnak a jobb feltételekért.

Többek között ezek az okai annak, hogy társadalmi mozgalom indult a könyvtárak fejlesztéséért, körülményeik javításáért, hogy eleget tudjanak tenni a velük szemben támasztott új követelményeknek.

A könyvtárak a maguk részéről lehetőséget teremtenek az olvasásra. Azt azonban, hogy kinek és milyen mértékben teszik elérhetővé szolgáltatásaikat, több társadalmi tényezőtől függ. Az olvasáskutatás eredményei azt mutatják, hogy Magyarországon és a megyében is a lakosságnak csak kisebb része könyvtárhasználó. Egyes helyeken a viszonylag rossz körülmények között működő könyvtárak nem tudják megtartani olvasóikat, csökken a kölcsönzések száma. A többi használati mutató megerősíti ezt a negatív tendenciát.

Napjainkban a közművelődési könyvtárak

pénzügyi helyzetében viszonylag lassú struktúrális változás megy végbe. Intézményünk – mivel a szerencse ránk mosolygott – 1988-ban meghatározott célra felhasználható jelentős pénzügyi támogatást kapott egy pályázat nyerteseként. Megnyertük a speciális szabadteri programok számára meghirdetett Deák Ferencről elnevezett vetélkedőt, és a „Horizont”-versenyt, amely az idegen nyelvek oktatásának számítógépes programját támogatja. Az Országos Művelődésfejlesztési Alaptól is kaptunk támogatást számítógépes online kapcsolatok kiépítéséhez a központi adatbankokkal és információs központokkal.

Az alapítás után évtizedeken át könyvtárunk valamennyi kiadását a fenntartó megyei tanács költségvetéséből fedeztük. A fenntartót terheltek a beszerzésre fordított kiadások és a személyzeti költségek egyaránt. Az elmúlt esztendőben összesen tízmillió forintot költöttek könyvtárunkra, könyvek beszerzésére 1,5 millió volt a keret. A költségvetés 85 százaléka a megyei tanácstól, 15 százaléka egyéb forrásokból származott. Ez a megoszlás igen fontos „elmozdulást” jelent a helyes irányba, a közművelődési könyvtárak támogatása felé. A *hivatalos költségvetés* az elmúlt öt évben évenként 8-10 százalékkal nőtt, a könyvek és más dokumentumok ára azonban ennél nagyobb mértékben emelkedett. Ezért további erőfeszítéseket kell tennünk a közösség pénzügyi támogatásának elnyerésére.

Az elmúlt időszakban szerzett tapasztalatok és gyakorlat figyelembevételével indítványoztuk a *megyei könyvtárpartolók körének* létrehozását a megyei tanács ülésein az utóbbi években. Próbálkozásaink 1988-ban sikerre vezettek, és jelenleg 150 magánszemély és több mint 30 intézmény a kör tagja (*Könyvtáros*, 1988/6. sz.). A könyvtár 1988-ban több mint egymillió forintot kapott az említett pályázatok révén, és több mint 300 ezer forintot az alapítványtól. (A megyei könyvtár hivatalos költségvetése 8,2 millió forint volt.)

Befejezésül hangsúlyozni szeretném, hogy bár az eddigiek alapján akár azt is hihetik, hogy könyvtárunk és a közösség kapcsolatát illetően minden tökéletesen rendben van, az igazság, hogy nekünk, könyvtárosoknak, akik belső helyzetünket jobban ismerjük, a régi és az újabb problémák tűnnek dominánsnak, többek között a megfelelő pénzügyi ellátás, az épületek, a személyzet, a műszaki berendezések hiányosságai, a használati százalékarány alacsony volta stb. Az egyik legnagyobb akadály a további fejlődés útjában a könyvtárhasználat és a különböző műveltségi színvonalú és társadalmi összetételű lakosság érdeklődésének viszonylag alacsony szintje.

Ez az oka, hogy *hosszú távú célkitűzéseinket* a társadalmi akadályok, az eddig elért eredmények, *a tényleges szükségletek és a rendelkezésre álló erőforrások figyelembevételével kell megválasztani.*

Balázs Béla

Miért érdektelenek a fölőspéldány jegyzékek?

Lassan elfogadottá válik könyvtárainkban a rendszeres állománykivonás gyakorlata. Az érvényben levő jogszabály szerint (3/1975. KM-PM sz. együttes rendelet) az 1949 után megjelent belföldi – tartalmilag elavult – dokumentumokat a könyvtár ipari felhasználásra eladhatja. A könyvtárak nem élnek eléggé ezzel a lehetőséggel. Nézem a közreadott fölőspéldány jegyzékeket: „visszaköszönő” szerzők és címek, aktualitásukat veszített művek. Az olvasók érdeklődésére már nem számíthatnak, s valamennyi könyvtár igyekszik megszabadulni azoktól a kötetektől, amelyeken túllépett az idő, s csak elfoglalják az egyébként is szűkös raktári polcokat. Miért kísérletezünk akkor az

ismételt körözéssel? Miért fordítunk erre a munkára fölöslegesen pénzt, időt, energiát? Egyszerűbb lenne az állománykivonással együtt mérlegelni, mire lehet még szükség, mit fognak más könyvtárak befogadni. *Ne kerüljük meg a döntést!* A kivonást végző könyvtárban az olvasószolgálati könyvtárosok véleményét érdemes lenne meghallgatni. Az OSZK fölőspéldány központja is előzetes szelektálást vár.

Nem tudhatom, mire van igény. Jó lenne, ha visszajelzést kapnánk arra vonatkozóan, mit érdemes felajánlani, s mely művek iránt nincs könyvtári érdeklődés. Saját gyakorlatunk észszerűsítése is megérne egy kis gondolkodást, őszinte számvetést.

Orosz Bertalanné